

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 «Історія та археологія» Кавацюка Д. І. на тему: «Українське представництво Галичини в австрійському парламенті (1861–1897 рр.)».

Актуальність теми дисертаційного дослідження. У сучасних умовах зростання політичного чинника в житті українського суспільства виникає потреба повернення та переосмислення надбань парламентської спадщини українців. Атрибутом сучасної правової держави є наявність народного суверенітету, що виражається, передусім, у широкому використанні форм представництва та безпосередньої демократії. Вдосконалення правового представництва народу, підвищення дієвості влади неможливе без глибокого і всебічного вивчення і переосмислення політичного досвіду українського народу, накопиченого ним у попередні періоди історії. Тому особливе значення має історичний досвід українців у парламентських установах Австро-Угорщини як конституційно-парламентської монархії.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлюється ще й тим, що попри усі досягнення історіографії у дослідженні різних аспектів діяльності українців у Державній раді зазначеного періоду, їх діяльність в повному обсязі й належним чином не розглядалася науковцями, а окремі аспекти його діяльності ще й досі залишаються недостатньо вивченими. Є необхідність наукового аналізу окресленої тематики обумовлена актуальною потребою дослідження ролі парламентської діяльності у політичному житті Галичини досліджуваного періоду.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та їхня наукова достовірність. Дисертаційна праця Д. Кавацюка є синтетичною, в тому плані, що виклад матеріалу, а також висновки, зроблені автором, відображають міжпредметні зв'язки історії України з всесвітньою історією та політологією. Виходячи з цього аспекту, можемо стверджувати, що на сьогодні таких праць є небагато і в цьому простежується важлива риса дослідження.

На нашу думку, опонована дисертація видається логічною і вмотивованою з огляду на характер визначених завдань, а проблемно-хронологічна композиція відповідає алгоритму розкриття теми. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, поділених на параграфи, висновків, списку використаних джерел та додатків. Назви розділів і підрозділів відображають постановку конкретних наукових проблем, які дисертант визначив у дослідницьких завданнях.

Наукова новизна одержаних результатів і повнота їхнього викладу в опублікованих працях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі досліджено багатовекторну діяльність українського представництва Галичини в австрійському парламенті у 1861–1897 рр.; введено до наукового обігу значну частину невідомих і маловідомих архівних матеріалів та значний обсяг інформації з тогочасних періодичних видань і стенографічних протоколів парламенту; *проаналізовано* знання про діяльність українського представництва в австрійському парламенті; уявлення про перебіг парламентських виборчих кампаній, участь у них українського населення; вивчено окремі моменти участі політичного товариства “Руська рада” у виборчих кампаніях до Палати послів; досліджено діяльність деяких депутатів парламенту (Ю. Романчук, О. Барвінський, С. Качала та ін).

Дисертаційне дослідження пройшло належну апробацію: його основні положення та висновки були представлені на наукових конференціях, відображені у 10 наукових працях, з них 7 – статті у фахових виданнях, у т. ч., закордонній, включеній до наукометричної бази даних Scopus.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність. У вступі обґрунтовано необхідні складові: актуальність, наукова новизна, предмет та об’єкт, мета і завдання, географічні й хронологічні межі дослідження, прослідковано його зв’язок з науковими програмами, планами, темами. Наголосимо, що дисертаційне дослідження виконано в межах загальнонаукової теми кафедри всесвітньої історії: “Центрально-Східна Європа: етнополітичні

процеси, соціальні трансформації, міжнародні відносини” (№ 0112U003030, термін виконання 2012–2022 рр.) та кафедри історії України і методики викладання історії “Історія Галичини нового і новітнього часу, історичне краєзнавство, музеєзнавство” (№ 0115U001560, термін виконання – 2015–2022 рр.).

У першому розділі «Історіографія, джерела і методологія дослідження» Д. Кавацюк проаналізував історичні праці, джерела та методи дослідження. Історіографію проблеми автор розділив на українську та зарубіжну. Водночас доробок вітчизняних істориків умовно поділив на кілька періодів: 1) до 1939 р.; 2) кінця 80-х рр. XX ст.; 3) після 1991 р. Широко проаналізовані здобутки українських, польських дослідників, які виявляли найбільше зацікавлення поставленою проблемою. Схвально, що автор використав також праці європейських вчених.

Варто наголосити на тому, що дисертаційне дослідження відзначається ґрунтовністю джерельної бази, що дало можливість автору висловити свою власну компетентну думку з приводу найбільш дискусійних аспектів досліджуваної проблеми. В роботі використано матеріали двох архівів в Україні – ЦДІАЛ України і Держархіву Івано-Франківської обл., дані стенографічних протоколів парламенту, австрійських законів, тогочасних періодичних видань та спогадів безпосередніх учасників і свідків подій. Ним введено до наукового вжитку не лише неопубліковані документи й матеріали, але й узагальнено історичні факти, події тогочасного політичного життя.

Залучення такого широкого кола різноманітних джерел дало можливість дисертантові з достатньою глибиною розкрити підняті у роботі проблеми. Зібрані матеріали і досліджені документи дозволили досліднику виконати оригінальну і важливу в науковому плані роботу.

Вважаємо, що аналіз та критичне осмислення історіографічних праць, введення до наукового обігу та опрацювання джерельної бази дало змогу Д. Кавацюку вирішити поставлені у роботі завдання і досягти мети докторського дисертаційного дослідження.

Для розробки концепції, положень та висновків дисертації автор використав комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Виділимо серед них аналізу, синтезу, індукції та дедукції, проблемно-хронологічний, компаративний, типологічний, математичний, джерелознавчий аналіз, джерелознавчий синтез та ін.

У другому розділі «Українське представництво в австрійському парламенті 1861–1873 рр.» (с. 53–100) детально проаналізовано історичні передумови запровадження парламентського устрою і виборчі реформи в Габсбурзькій монархії в 1860-х – на початку 1870-х рр., досліджено виборчі кампанії в Галичині 1861–1873 рр. та соціальну структуру українського представництва в парламенті та діяльність українських депутатів у парламенті.

Поділяємо переконання автора, що у парламенті українське представництво в досліджуваній період ставило насамперед вимоги вільного національно-культурного розвитку рідного народу, забезпечення соціально-економічного добробуту для населення тощо (с. 100).

Науковою новизною і аналітикою виділяється третій розділ дисертації «Українські депутати Галичини в рейхсраті 1873–1885 рр.» (с. 101–155), у якому автор детально зупиняється на парламентських виборах у Галичині 1873 та 1879 рр. і участь у них українців, проаналізував чисельний та соціальний склад українських депутатів, дослідив українське парламентське представництво в контексті діяльності рейхсрату у Відні.

Дослідник на основі численних документів приходить до висновку, що «до головних проблем, які виносило на порядок денний українське представництво в 1873–1879 рр., були освітні та економічні питання. Серед названих проблем особливо хотілося б виділити боротьбу за відкриття народних шкіл з українською мовою викладання та реорганізацію галицької крайової Шкільної ради. Під час цієї каденції русини в парламенті розбудували систему вигідних взаємовідносин з іншими членами Палати послів, головним чином, з австро-німецькими лібералами. Результатом цього стала активна участь депутатів не русинів у всіх питаннях, які стосувалися Галичини» (с.

154), а «негативний вплив на результативність діяльності русинів на парламентській арені мало зменшення кількості українського представництва з 16 у 1873–1879 рр. до чотирьох осіб у 1879–1885 рр.» (с. 155).

У четвертому розділі «Українці Галичини в Державній раді наприкінці XIX ст.» (с. 156–192) проаналізовано виборчі кампанії до рейхсрату в 1885 та 1891 рр., соціальну структуру і фракційну приналежність українських депутатів, їх парламентська діяльність упродовж 1885–1897 рр.

На основі викладеного матеріалу, Д. Кавацюк приходить до висновку, що українське парламентське представництво 1891–1894 рр. працювало в умовах політики “нової ери”. Зокрема, депутати лобювали відкриття гімназії в Коломиї, утравкізацію галицьких шкіл, створення кафедри історії України у Львівському університеті, висували вимоги впровадження української мови для викладання на педагогічній та медичній кафедрах. Відкриті суперечки між членами Руського клубу, починаючи з 1894 р., певною мірою дискредитували їх у Палаті послів та негативно позначилися на діяльності, коли час витрачався на боротьбу з колегами, а не на захист інтересів українського населення Галичини (с. 192).

Опрацювання тексту дисертаційного дослідження переконує у тому, що Д. Кавацюк провів значну пошукову й аналітичну роботу, синтезував і узагальнив значний масив інформації. Варто позитивно оцінити виваженість і аргументованість автора при аналізі та узагальненні матеріалу, здатність до нестандартного висвітлення низки аспектів означеної теми. Висновки дисертації є змістовними, оригінальними, акумулюють результати дисертаційного дослідження, відповідають поставленим завданням (с. 193–199).

Зауваження і дискусійні положення. Віддаючи належне великій роботі, яку провів Д. Кавацюк над підготовкою дисертаційного дослідження, наголосимо на певних побажаннях та зауваженнях.

1. На нашу думку, варто розширити або уточнити географічні межі дисертації, адже попри те, що українські депутати представляли як правило східну частину Галичини, своєю законодавчою діяльністю вони займалися у

стінах Віденського парламенту, що знаходився у столиці Австро-Угорської монархії.

2. У методологічній частині дисертації вартувало б окреслити вживання таких етнонімів як «українці», «русини», «українці-русини». Аналогічно вартувало б пояснити вживання таких термінів як «посол» та «депутат» тощо.

3. Дискусійним, на нашу думку, є твердження, що «спільні дії галицьких народовців та русофілів викликали занепокоєння в польських політичних колах» (с. 162). Можливо висунення кандидатів митрополитом С. Сембратовичем – це протест частини українського політичного середовища проти такої співпраці.

4. Вартувало б показати внутрішні перипетії в українській фракції Віденського парламенту. Зокрема, щодо входження до коаліції, підтримки чи непідтримки урядів тощо. Так, у 1891 р. у О.Барвінського (про що він писав у своїх спогадах) виникла думка приєднатися до фракції графа Карла фон Гогенварта. Це була консервативно-клерикальна група, що об'єднувала німецьких консерваторів, словенських, хорватських та румунських парламентарів і була одним із найбільших, а отже, і найвпливовіших об'єднань у парламенті. Втім, тоді ця ідея не була підтримана українськими депутатами (зокрема, Ю. Романчуком), які вирішили створити окрему фракцію – “Руський клуб”.

5. Посилило б роботу наявність словника маловживаних слів. Але це можна додати у майбутній монографії.

6. До практичного значення отриманих результатів, окрім окреслених пунктів, варто додати запозичення досвіду парламентської діяльності українських депутатів Віденського парламенту сучасними парламентарями різних рівнів.

7. Дисертант у деяких місцях допускає неточності та друкарські огріхи. Зокрема, на сс. 65–66; 92; 171. Окрім того, при посиланнях у тексті на іноземні джерела варто було б використовувати **s.**, **p.** тощо.

Висловленні зауваження суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертації Д. Кавацюка, й загалом не знижують безперечних здобутків роботи, можуть бути враховані у подальших напрацюваннях.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України. За змістом, наповненням, структурою, новизною, важливістю і глибиною наукових розробок дисертаційна робота Кавацюка Д. І. «Українське представництво Галичини в австрійському парламенті (1861–1897 рр.)» відповідає вимогам п.п. 9, 10, 11 «Про присудження ступеня доктора філософії», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 (зі змінами від 19.09.2019; № 979 від 21.10.2020; № 608 від 09.06.2021), Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності «Історія та археологія».

Офіційний опонент

доктор історичних наук, доцент кафедри
історії України, археології та спеціальних галузей
історичних наук Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

А. Б.Кліш

